

ATA TÜRK VE A İ L E

Prof. Dr. Utkan Kocatürk

Atatürk, âile kavramına büyük önem vermiştir. "Sosyal hayatın kaynağı âile hayatıdır" sözü Atatürk'ündür; [1] bunun içindir ki toplumun sağlam ve sıhhatli oluşunu, bu kurumun sağlıklı oluşunda görmüş, Türk âile yapısının temelini Medenî Kanun'la gerçek ve mantıkî kurallara bağlamıştır.

Atatürk inkılâpları sonuçları bakımından âile hukukunda da büyük yenilikler meydana getirmiştir. Bu yeniliklerin hepsi iyiye, faydalıya ve doğruya yönelmiştir. Medenî Kanun'un kabulü ile âile hukukumuz çağdaş nitelik kazanmış, Türk âilesi hukuksal yönden daha sağlam temellere oturtulmuştur. Eski âile düzenindeki çok kadınlı evlenme âdeti kaldırılmış, yerine kadına değer vermenin en açık ifadesi olan tek kadınlı evlenme şekli kanun maddesi olarak kabul edilmiştir. Kadını mal olarak kabul eden köhne zihniyet Atatürk Türkiye'sinde Medenî Kanun'un kabulüyle tarihe karışmıştır. Keza evlilik birliği, imam duası ile gerçekleşen bir kurum olmaktan çıkarılmış, ancak belediye reisi veya onu temsil eden bir memurun huzurunda yapılan resmî bir işlem haline getirilmiştir. Birbirini görmeksizin vekiller vasıtasıyla evlenme Cumhuriyet Türkiye'sinde uygulamadan kalkmış, birbirini tanıyan ve anlayan çiftlerin âile adı verilen kurumu meydana getirmelerine olanak sağlanmıştır. Bütün bu yenilikler Türk âile kurumunu hukuksal bir desteğe oturttuğu gibi, Türk kadınına da gereken teminatı kazandırmıştır.

Atatürk'ün âile hukukunda yaptığı yenilikler hangi fikirlerden kaynaklanıyor? Bu sorunun cevabını onun şu sözlerinde bulmak mümkündür: "Daha endişesiz ve korkusuzca, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınına çalışmamızda ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmi, ahlâki, sosyal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak yoludur." [2] İşte bu görüşlerdir ki âile hukukumuzda çağdaş zihniyetin yerleşmesine, eski hukuka dayanan âdet ve geleneklerin terkine uzanmıştır.

Atatürk, evliliğin önemi ve gerekliliği üzerinde her zaman ısrarla durmuş ve çevresindekilere daima mesut bir evlilik yapmalarını öğütlemiştir. Bir sohbet esnasında söylediği şu sözler, onun evliliğe ne derece değer verdiğini bütün açıklığı ile göstermektedir :

— Eşini mesut edebilecek herkes evlenmelidir... Çoluk çocuk sahibi olmalıdır... Bana bakmayınız. Bu meselede örnek İsmet Paşa'dır. Benim hayatım başka türlü düzenlenmiştir. Buna rağmen tecrübesini yaptım. Sonradan anladım ki bu iş benim başaramayacağım iş değilmiş. [3]

Atatürk, kendi evliliği ile de Türk toplumuna örnek olmak istemiş, eşi ile yaşadığı müşterek hayat esnasında daima örnek alınacak davranışlarda bulunmuştur. Evlenişini takiben yurt içi seyahatlerini çoğu kez eşiyle birlikte sürdürüşü, onun bu özelliğini aksettirmektedir. 1923 yılında beraber çıktıkları Adana seyahatinde Lâtife Hanım'ı yalnız misafir etmek isteyen bir grup hanıma karşı : “— Benim bulunamayacağım yerde karım da bulunamaz” cevabını vermesi, haremlik ve selâhlik ayrılığını reddetmesi [4] yanında müsbet ahlâk kurallarını da aksettiren örneklerden biridir. Evleneceği sıralarda “Ben sadece evlenmek için evlenmek istemiyorum. Vatanımızda yeni bir âile hayatı yaratmak için önce kendim örnek olmalıyım. Kadın böyle umacı gibi kalır mı ?” [5] demesi, bu bakımdan büyük önem taşımaktadır.

Atatürk, millet terbiyesinin kaynağını da âile terbiyesine bağlamaktadır. “Bu millet esas terbiyesini âileden almaktadır” sözü Atatürk'ündür. [6] Büyük Adam, Türk ailesinin ana unsurunu oluşturacak olan kadınlara, evlât yetiştirmek hususunda da şu görüşleri ileri sürmektedir : “...Zaman ilerledikçe, ilim geliştikçe, medeniyet dev adımlarıyla yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü gereklerine göre evlât yetiştirmenin güçlüklerini biliyoruz. Anaların, bugünkü evlâtlarına verecekleri terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için, gerekli özellikler taşıyan evlât yetiştirmek, evlâtlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak, pek çok yüksek özelliği şahıslarında taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız, hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmağa mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.” [7]

Yine bir sohbetinde çocuk terbiyesi ile ilgili şu sözleri söylemiştir : “Çoğu âilelerde öteden beri çok kötü bir alışkanlık var; çocuklarını söyletmez ve dinlemezler. Zavallılar lâfa karışınca “Sen büyüklerin konuşmasına karışma” der, sustururlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket. Halbuki tam tersine, çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duy-

duklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir; böylece hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ilerde yalancı ve riyakâr olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık, düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde yurt, ulus, âile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Bence bunlar, çocuk terbiyesinde, ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalar. Ancak bu surettedir ki çocuklarımız memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olurlar." [8]

Atatürk devrinde okullarda okutulan "Vatandaş İçin Medenî Bilgiler" kitabındaki [9] âile bahsi, Atatürk ilkeleri ışığında âile kavramını belirlemesi bakımından ayrı bir değer taşımaktadır. Atatürk'ün tasvibinden ve tashihinden geçen bu kitabın âile bölümündeki satırlar bugün de ışık tutucu niteliklerini bütün canlılığı ile korumaktadır :

"Âile, büyük beşeriyet cemiyetinin ahlâkî ve içtimâî nizam altında doğduğu en küçük müessesedir. Âile ufak usul ve merasim farkları ile bütün medenî cemiyetlerde aynı basit kaidelerle teşkil olunur. Aynı şartlar altında doğmuş ve büyümüş kadın ve erkek, cemiyeti temsil eden bir heyet huzurunda birbirlerine söz verdikten ve basit bir mukaveleyi imzaladıktan sonra karı koca olurlar. Nişanlanmanın ve evlenmenin usul ve kaideleri kanunda yazılıdır. Her alâkadar bunu lüzumunda okuyarak veya mahallin evlenme memuruna sorarak öğrenebilir. Evlenme memuru şehir ve kasabalarda belediye reisleri veya memur edecekleri zat, köylerde de muhtardır. Her evlenmede erkek veya kadın 18 yaşını bitirmiş iki şahit bulunur. Evlenecekler bizzat bulunurlar. Vekil tayin edemezler. Ve cemiyete, evlâtlara karşı bu yolda bir taahhüt ve mesuliyet altına girmiş olurlar.

Âilede karı koca müsavi hakka maliktir. Bir kere teşkil edilmiş olan âilenin ölünceye kadar devamı ahlâk ve kanunun teyidi altındadır. Devamı imkânsız olan veyahut bir şeref meselesi halini alan vaziyetlerde nikâhın feshi de lüzumludur. Bunu mahkeme takdir eder. Karı koca ancak mahkeme kararıyla ayrılırlar.

Âile bir hayat arkadaşlığı olduğu kadar bir şeref ortaklığıdır. Âilenin en mühim vazifesi çocukların terbiyesidir. Kısmen cemiyete ait olan bu vazifede âilenin büyük hissesi vardır. Co-

çocuklarını cemiyet ve milleti için faydalı olacak bir terbiye ile büyüüten ve onlara şerefli bir isim bırakan âile, mes'ut ve bahtiyar sayılır. Ana ve babalarının karşılıklı sevgi ve hürmet ve samimi bağlılık hislerine şahit olan çocuklar için cemiyet terbiyesinin temeli kurulmuş demektir.

Baba, âilenin reisidir. Cemiyete karşı vazife esas olmakla beraber, bir âile babası bu sıfatla bütün ömrünce karısının ve çocuklarının saadeti ile yakından alâkasını muhafaza eder. Âile ocağı babanın her ıstırabını dinlendirecek bir neşe ve saadet kaynağı olmalıdır. Büyük, küçük âilenin bütün azası babaya hürmet ve minnettarlık hisleriyle bağlanmalıdır. Buna karşı baba en sıkıntılı zamanlarında karısından hürmet ve nüvazisini ve çocuklarından şefkatini esirgememek tahammülünü göstermelidir. Ana, yuvanın reisidir. Âile azasından hepsi saadetini onun ince ve itinalı alâkasına borçludurlar. Türkler "ana hakkı"nı büyük sayarlar. Bu çok yerinde bir telâkkidir. Çocuklar analarını sıcak bir hürmetle kucaklamalıdır.

Kanun, çocuklara kendilerine hayat sebebi olan, kendilerini besleyen, büyüüten, okutup yetiştiren baba ve ananın mirasına sahip olmak hakkını da vermiştir. Bu haklar çocuklara, anaya ve babaya karşı çok derin bir vecibe de yükletir.

Baba, ana çocuklarını hayata hazırlamayı vazife bilirler. Fakat hayata hazırlanmış çocuklar da ana, baba hakkını fedakârlıkla çalışarak ödemelidir. Yoksa bu çağdan sonra kendini, âilesine sıkıntı veren bir yük halinde bırakmamalıdır. Bir de çocukların hayatta muvaffakiyetleri yalnız kendi şahısları için değildir, çocuklar yetiştikleri âile ocağının saadet, refah ve bilhassa şerefini yükseltmeyi birinci ve yüksek insanlık borcu bilmelidir.

Cumhuriyet birden fazla kadınla evlenmek fenalığını Türk camiasından kaldırmıştır. Türkiye'de bir erkek yalnız bir kadınla evlenebilir. Âilede kadının haysiyetini çiğneten ve bu sebeple aileyi bir sevgi ve saygı yuvası halinden çıkaran birden fazla kadınla evlenmek faciası yurdumuzda artık tarihe karışmıştır" [10].

Unutulmamalıdır ki Atatürk'ün âile hukukunda yaptığı ve yapmak istediği her şey Türk toplumunu yükseltmeyi amaçlamış, Türk erkeği kadar Türk kadınına da onur kazandırmıştır. Türk toplumu âile hukukunda yapılan bu inkılâp sayesinde çağdaş bir görünüm kazanmış, medenî insanlık âleminde daha saygın bir düzeye kavuşmuştur.

K A Y N A K Ç A

1. Mustafa Selim İmece, Atatürk'ün Şapka İnkılabında Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri, s. 46, Ankara 1959.
2. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt : II, s. 150 - 151, 1959.
3. Abdülkadir İnan, Atatürk Devrine ait Hatıralar, Türk Kültürü Dergisi, sayı : 25, s. 62, 1964.
4. İsmail Habib Sevük, Atatürk İçin, s. 25 - 26, 1939.
5. İsmail Habib Sevük, Atatürk İçin, s. 25, 1939.
6. Enver Behnan Şapolyo, Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, s. 529, İstanbul, 1958.
7. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt II, s. 151 - 152, 1959.
8. Hasan Rıza Soyak, Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri, s. 79, 1965.
9. Recep Peker, Vatandaş İçin Medenî Bilgiler, II. Kitap, 1933 (Kitabın başında yer alan Atatürk'e ait bir yazıda I. cildi Afet İnan, II. cildi Recep Peker imzasıyla yayımlanan Medenî Bilgiler adlı eser için Atatürk, "Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat alâkadar oldum; bunların, yazılmalarında takip edilen maksatlara hizmet edecek kıymet ve mahiyette olduklarını bilhassa kaydederim" demektedir. Keza Prof. Dr. Afet İnan da, Recep Peker imzasıyla çıkan II. cildin tamamen Atatürk tarafından okunup düzeltmeler yapıldığını kaydetmektedir (Afet İnan, Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, s. 196, 1969).
10. Recep Peker ,Vatandaş İçin Medenî Bilgiler, II. Kitap, s. 258-261, 1933.

